ЖИВОТ ОТДАДЕН НА БОГА И ХОРАТА

110 години от рождението на родопския свещеник Петър Стефанов Станчев

*ДАРИНА СЛАВОВА**

Резюме: Животът на ставрофорен свещеноиконом Петър Стефанов Станчев (1916-2002) е пример за дълбока отдаденост на служението като православен свещеник. Той живее в три различни епохи, в които отношението към вярата се променя според социалния строй, който е на дневен ред в България. Въпреки отричането на религиозните вярвания и постоянния натиск към свещениците от страна на тоталитарния режим в периода 1944-1989 г., свещеник Петър Станчев неотклонно следва своя духовен път и мисия да пази и разпространява православната вяра, да се грижи за енориашите си и за поверените му храмове и параклиси в продължение на 62 пълноценни години (1940-2002). Духовникът оставя трайна следа в религиозния живот на Смолянския край и спомена за пастир, служил с почтеност, смирение и силна вяра.

Ключови думи: православна вяра, свещеник, църква, богослужение, църковно настоятелство, Устово, Смолянско, Родопи.

Какво е да си православен свещеник в България и да служиш на Църквата и своите миряни през три различни епохи - на Царство България, Народна република България и съвременната демократична Република България? Колко смел, принципен и всеотдаен трябва да си, за да устоиш на атеистичната пропаганда на властта и с всички сили да се бориш за опазването на духовността и вярата? Да бъдеш благият и отзивчив отец в своята енория, който откликва на всяка нужда на хората. И не само това – да си грижовен стопанин на храмовете, в които служиш, и да се грижиш те да бъдат предпазени от разрушение, да бъдат поддържани и обогатявани.

Пример за всичко това са делата на ставрофорния свещеноиконом Петър Стефанов Станчев. Той е роден на 4 април 1916 г. в село Соколовци, Смолянско. Неговите родители Стефан и Мария са трудолюбиви хора, които така са възпитали и своите деца – шест сина и една дъщеря. Тъй като семейството било бедно, на отец Петър се е налагало да работи, за да се изучи в Пловдивската духовна семинария. През летните ваканции той е работил като помощник в една асеновградска аптека, за да се издържа. Надарен с изключителна музикалност, като ученик става помощник на диригента в хора на Семинарията. Също така е клисар в църквата на Семинарията, което му помага в трудния път на свещенослужител. Завършва духовното училище през 1939 г. За своя спътница в живота избира Мария Тодорова Дангалова, родена на 15 октомври 1921 г. в село Славейно, Смолянско.

*Библиотекар-експерт, зав. отдел „Справочно-библиографски и краезнание” в РБ „Н. Врачев” - Смолян

На 24 март 1940 е въведен в дяконство от Пловдивския митрополит Кирил в църквата „Св. Йоан Рилски“, а на 31 март същата година е ръкоположен за свещеник в църквата „Св. св. Константин и Елена“ в град Пловдив. След това е назначен за енорийски свещеник в град Момчилград в църквата „Свети цар Борис I“, която току що била построена. Макар и още неосветена, в нея се провеждало богослужение. [1]

На 21 април 1940 г., на празника Вход Господен в Йерусалим (Връбница/Цветница), той е представен от кърджалийския свещеник протойерей Данаил Николчев и тържествено посрещнат от паството си в Момчилград. Тържеството е придружено от военна музика, войници и ученици. Официалната част на представянето става в църковния храм с молебен и прочитане на посланието (заповедта) за назначаване. Новосформираният църковен хор също взел участие с църковни песнопения под диригентството на Никола Василев. От този ден започват редовните църковни служби, които масово са се посещавали. Двадесет и четири годишният свещеник високо оценил момчилградския християнски жест и осъзнал своите отговорности и задължения в бъдещата си църковна и народна дейност, а също и големите очаквания, с които е бил натоварен. По този повод брой № 8 на сп. „Родопа“ от 1940 година пише следното: *„Отец Станчев има и подготовка, и вярно чувство към своята служба, както и за мисията, която му предлежи в тая покрайнина, дето редом с всички държавни институции трябва да закрепне и църквата. Ние вярваме, че момчилградци и общината ще му създадат всички условия достойно да изпълни задачата си“.*[2]

Идеята за построяването на храм „Свети цар Борис I“ назрява сред българската общественост през 1938 г., тъй като по това време българският елемент се е наложил доста в града. Създава се обществен комитет за изграждането му, в чийто състав влизат Тодор Байков – кмет на града, Симеон Христов Ангелов – общински чиновник, Кирил Сираков, Иван Узунов, Христо Михайлов – търговец и Атанас Каишев – абаджия. Проектант е арх. Боян Чинков, родом от село Славейно, Смолянско, живущ в Пловдив. Строежът на храма започва през 1938 г., като майсторите-строители са от Смолянския край - Иван Павлов и групата му от село Момчиловци и Христо Стоев Узунов и групата му от село Славейно. Средствата за строежа – над 500 000 лева, се набират от общинския бюджет и от волни дарения, като сред най-големите дарители има българи християни, местни турци, руски лекар и др. Строежът е окончателно завършен през 1939 г. Църквата е еднокорабна базилика с размери: дължина – 20 м и ширина 10 м. Патрон на храма е Свети цар Борис-Михаил, наричан Покръстител, култът към чиято личност е много силен през 30-те години на XX в. [3]

---

[1] **Ингилизов,** Тодор. Първият свещеник в Момчилград / Тодор Ингилизов. // П р е д т е ч а (Кърджали), № 10, 1994, с. 2 : с 1 сн.

[2] **Свещеник** в Момчилград е постъпил отец Петър Ст. Станчев от с. Соколовци (Долнодереке), Смолянско… . // *Родопа*, № 8, 1окт. 1940, с. 7.

[3] **Марева,** Таня. Християнско наследство в Източните Родопи (XIX – XXвек) / Таня Марева. // 5 0 години музейно дело в Източните Родопи - проучвания, изследвания и перспективи : Юбилейна научна конференция, Кърджали, 17-18 септември 2015 г.: [Доклади]. - Кърджали : Принт ООД, 2015, с. 142-155.

Църквата е осветена на 10 ноември 1940 г. от Пловдивския митрополит Кирил (при възстановяването на Българската Патриаршия на Третия църковно-народен събор, на 10 май 1953 г. митрополит Кирил е избран за софийски митрополит и първи български патриарх след св. патриарх Евтимий Търновски).[4] За освещаването на църквата в брой № 10 на сп. „Родопа“ от 1940 г. пише следното: *„Църквата „Св. Цар Борис“ в Момчилград на 10 ноември т. г. била осветена от Пловдивския митрополит г. г. Кирил, в съслужение с архиерейските наместници в Хасково и Кърджали – Рашев и Николчев и свещениците П. Станчев местен, п. Иванов – Крумовград, Топузлиев – с. Гледка и при стечение на многобройни гости. Присъствувал е и областният директор г. Клечков. След службата бил даден обяд. Църковни настоятели са г. г. Ат. Каишев, Сим. Христов и Ив. Узунов.*“[5]

Храмът става обединителен център и място на религиозни интереси, нужди и стремежи в отношенията между християните, а също и за добрите отношения с мохамеданите. Веротърпимостта била поставена на демократични начала, както и на взаимно доверие.

Свещеник Петър Станчев остава на служба в Момчилградската църква 12 години. През тези години се раждат неговите две дъщери – Дора (родена на 9 ноември 1940 г.) и Венета (родена на 30 април 1948 г.).

През 1952 г. се премества на вакантното място в църквата „Свети Никола“ в град Устово (днес квартал на град Смолян). Негов предшественик е Харалампи Поппалов от с. Горно Райково, който е роден през 1888 г. и е избран и ръкоположен за енорийски свещеник през 1928 г. Свещенодейства при храм „Свети Никола“ 25 години до смъртта си на 12 март 1952 г. Така на отец Петър Станчев се е отдала възможността да се завърне в родния край.

В Държавен архив - Смолян е запазен препис на заповедта за преместване от 23 май 1952 година, в която пише: *„По решение на Епархийския духовен съвет преместваме без право на пътни и дневни енорийския свещеник Петър Станчев от гр. Момчилград, за временен енорийски свещеник на вакантната енория при храм „Св. Никола“ в гр. Устово, считано от 1 юний 1952 година.“*[6]

Макар в заповедта да пише, че е назначен на временна служба, отец Петър Станчев свещенодейства при храм „Св. Никола“ в Устово цели 50 години до смъртта си на 19 ноември 2002 година.

От собственоръчно написана молба от свещ. Петър Станчев до Пловдивския митрополит Кирил на 25 ноември 1952 г. става ясно, че той все още не е имал официално издадено решение за жителство на град Устово, затова моли митрополита за

---

[4] **Български** патриарх и Софийски митрополит †Кирил (1901-1971). // *Св. Синод* на Българската православна църква – Българска патриаршия [онлайн]. Прегледан на 13.07.2026. Достъпно от: https://bg-patriarshia.bg/recognition-patriarchate

[5] **Църквата** „Св. Цар Борис“ в Момчилград на 10 ноември т. г. е била осветена… (Борба за култура и просвета). // *Родопа*, № 10, 1 дек. 1940, с. 8.

[6] ДА – Смолян, Фонд 63К, оп. 2, а. е. 1, л. 65

неговото съдействие пред пловдивския областен началник на МВР за по-скорошно уреждане на въпроса. [7] Не е ясно какви са били причините за това забавяне.

Статия със заглавие „Изповедническият подвиг на отец Петър от Устово“, която е посветена на свещеник Петър Станчев, е включена в том 8 на сборника „Български свещеници пострадали за вярата в най-ново време” на игумения Валентина Друмева. В нея се споменава колко трудни са били времената за духовенството и Църквата, как атеистичната пропаганда се усилвала и пречките пред работата на отец Петър Станчев били големи, но той неотклонно следвал духовния си път и мисия. Свещеникът е останал в спомените на хората с изрядното си служение и пеене в храма, с проповедите и сторените добрини. Въпреки многото си задължения, той спазвал всички изисквания по строгия църковен канон. Не си позволявал да служи св. Литургия, ако не е отслужил вечернята преди това. Връщайки се късно от погребения по селата, особено в късите зимни дни, той отивал в храма вечерта, заключвал се и отслужвал вечернята. По светещите прозорци хората от махалата разбирали, че на другия ден ще има св. Литургия в храма. По нрав бил миролюбив и милостив, затова хората го обичали.[8]

Според сведение до Архиерейския наместник в град Смолян от 13 юни 1966 г. освен църквата „Св. Николай Чудотворец“ в енорията на свещ. Петър Станчев се намират и четири параклиса – „Св. Петка“, който се намира на гробищата и в него понякога се извършва опело на починали; „Св. Константин и Елена“ - непосредствено над града; „Св. Илия“ - разположен в близост до града, чиято врата често бива разбивана от неизвестни лица; „Св. Спас“ – до с. Хасовица, на един час път от Устово. Всички параклиси са били запазени и добре поддържани и в тях се е извършвало богослужение веднъж годишно.[9]

Още два храма в Смолянски окръг са били обслужвани от свещ. Петър Станчев. Това са църквата „Св. св. ап. Петър и Павел” – село Бостина от 1953 г. и „Св. Иван Рилски Чудотворец” – село Средногорци от 9 юни 1952 до 1 май 1953 година и отново през 1978 г. И за трите храма духовникът е оставил „Летописни книги“, преписи от които се съхраняват в Регионален исторически музей „Стою Шишков” – гр. Смолян. Той също така е бил председател на църковните им настоятелства. Ползвал се е с изключително доверие, грижил се е отговорно за имуществото на всички храмове и параклиси. Стремил се е не само да ги запази, но и да ги обогатява, за да останат за бъдещите поколения.

Свещеник Петър Станчев е бил изключително начетен, познавал е в детайли местната история, както и миналото на духовната епархия. Тези знания са му помагали в делата му, когато се е налагало да търси съдействие от светската власт, от различни институции и висшите духовници във важни моменти от живота на епархията.

---

[7] ДА – Смолян,Фонд 63К,оп. 2,а. е. 1,л. 68

[8] **Джорев,** Николай. Изповедническият подвиг на отец Петър от Устово / Николай Джорев . // *Християнство.бг*[онлайн]. 03.01.2021. Прегледан на 29.05.2026. Достъпно от:https://hristianstvo.bg/%D0%B8%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%8F%D1%82-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D0%B3-%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%86-%D0%BF%D0%B5%D1%82%D1%8A/

[9] ДА – Смолян, Фонд 63К, оп. 3, а. е. 3, л. 2

Той завършва задочно Духовната академия. От спомените на ставрофорния свещеноиконом Михаил Димитров Михайлов – енорийски свещеник при храма „Св. Богородица", гр. Смолян, кв. Устово разбираме, че трима свещеници от Смолянско - отец Иван Василев Пантелеев от Райково, отец Петър Стефанов Станчев и отец Михаил Михайлов са приети да се обучават задочно в Софийската духовна академия през есента на 1954 г. Ректор на Духовната академия по онова време е Макариополският епископ Николай, а професорите преподават още от откриването на Богословския факултет, като повечето са завършили Духовни академии в Русия. Някои от тях - с две висши образования и академична степен, не са правили никаква разлика в изискванията си към редовно и задочно обучаващи се. След четиригодишен упорит труд през 1958 година, на 12 юли (празника Петровден), тримата свещеници от Смолянско получават дипломи за висше богословско образование.[10]

В „Препис на Летописната книга на църквата „Св. Николай Чудотворец", кв. Устово, гр. Смолян" от 30 октомври 1978 г., записан от протойерей Петър Стефанов Станчев четем, че заедно с встъпването си като енорийски свещеник на храма, отец Петър Станчев става и председател на църковното настоятелство. Като негови членове са записани: Райчо Андреев Тодоров, Никола Ангелов Ангелчов, Щоно Киряков Данчев, Константин Николов Примовски, Васил Беловски, Георги Иванов Солинаджиев, Дечо Стоянов Стояновски, Георги Тодоров Кисов, Христо Ангелов, Борис Христов Стратиев и Тома Петков Келевски. Изброени са всички дейности, които са извършени от настоятелството за благоустрояването на храм „Св. Никола" в Устово за периода 1952-1978 година. По-мащабните от които са: изграждане на ограда за църковния двор – зид, колони и желязна ограда; подобряване на църковната сграда-жилище и изградени допълнителни сервизни помещения към нея; пригодена е църковна канцелария с църковен епархиален магазин; изграждане на малко жилище в източната част зад храма за църковната прислужница; изграждане на канализация и застилане на двора с каменни плочи и цветна градина; извършва се пълно изографисване на храма (1967 г.); извършва се вътрешно обзавеждане на църквата включително много свещенически одежди; придобиват се недвижими имоти – по завещание в с. Чокманово (около 12 дек). По онова време в процес е пълно оформяне и изработката на нов резбован иконостас на храма и др. Споменава се и фактът, че чувствително е подобрено финансовото състояние на църквата.[11]

В Държавен архив – Смолян се съхранява фонд 63К на църковното настоятелство при църква „Св. Никола" – Смолян, кв. Устово (1836-), който съдържа изключително ценна кореспонденция и документи.Те са доказателство за неуморния труд, който е полагал свещеник Петър Станчев за опазване на духовността и вярата, за търсене на истината и справедливостта по възникнали обществени и църковни проблеми, за благоустрояването на храма и опазването на църковното имущество.

---

[10]**Михайлов,** Михаил Д. Автобиографичен очерк на ставрофорния свещеноиконом Михаил Димитров Михайлов – енорийски свещеник при храма „Св. Богородица", гр. Смолян, кв. Устово и Смолянски архиерейски наместник от 01.II.1989 г. / Михаил Д. Михайлов. // *Казалиев,* Георги Щ. и др. Райковски свещеници / Г. Щ. Казалиев, Щилън Г. Казалиев. - Райково, 1996, 97-101.

[11]РИМ „Стою Шишков", ТА, а.е. 497, л. 31-36.

Една от трудностите, с която се сблъсква отец. Петър Станчев в началото на 1953 г., няколко месеца след като поема служението в устовската църква „Св. Никола“, е спукването на една от камбаните на храма в следствие на замръзване през зимата. Тъй като настоятелството не разполага с необходимите средства за възстановяването ѝ поради факта, че църквата е на самоиздръжка, се налага събирането на дарения от енориашите, за да бъде камбаната прелята отново. Свидетелство за това е обръщението от църковното настоятелство при храм „Св. Никола“ към „*благочестивите християни и граждани на Устово*“ от 9 март 1953 г. Необходимостта да се поправи камбаната произтича и от факта, че тя обслужва градския часовник. В запазения документ, подписан от председателя свещ. Петър Станчев и членовете Райчо Андреев, Щоно Киряков и Никола Ангелов пише: *„Ние апелираме към всички да ни подкрепят със своята лепта, като ни поднесат парично дарение и който желае добавъчно – стар бакър, калай, бронз и които средства да се предадат на нарочната комисия при храма ни. Ние имаме основание да вярваме на Вашата взаимопомощ и братско помагане. Разчитаме на вашата вяра, съзнание и родолюбие. С общи братски усилия, напред към успех!...Бъдете щедри, като не забравяте думите на апостола: "Бог люби оногова, който доброволно дава".* [12]

Камбаната е излята отново (с тегло около 285 кг.) през 1954 г. от Стоян Д. Алексиев и синове от София. Една от дарителките е баба Стойковица (Митра Ст. х. Чонева), която сваля сребърните си чапрази и ги дарява, за да има камбаната по-хубав звук.[13]

С особена непримиримост отец Петър Станчев се е отнасял към всякакъв род вандалски прояви, които са свързани с оскверняване на църковно имущество, с пречки пред богослужението и правото на енориашите да изповядват вярата си. В едно от писмата, подписано от свещеника на 24 август 1954 г., той се обръща към началника на Народната милиция, за да търси съдействие за издирването и прилагане на наказание за назидание на младежи, които на 18 август с. г. пред дома на енорийския свещеник са пели непристойни песни, също така с тропане и подвикване са всявали страх у нощуващите в църквата християни. [14]

Друго хулиганско поведение спрямо църковно имущество е отразено в писмо от 15 октомври 1955 г. до командира на военното поделение в Устово. Поводът е „*противонародната и противозаконна проява*“ на трима войници, които по време на учение са разбили ремонтираната и двойно заключена врата на параклиса „Св. Илия“ в едноименната местност над града. Свещеникът моли командира да направи необходимото, за да не се повтарят такива вандалски действия.[15]

---

[12]ДА – Смолян, Фонд 63К, оп. 2, , а. е. 7, л. 7

[13]**Шукеров,** Петър и др.Земята гледа небето : Хора и православни храмове в Средните Родопи / Петър Шукеров, Иван Патев, Димитър Михайлов ; Ред. Теодора Карамелска ; Снимки Иван Патев, Петър Шукеров, Антон Кацаров. - София : Св. Климент Охридски, 2015, с. 26

[14]ДА – Смолян, Фонд 63К, оп. 2, а. е. 1, л. 105

[15]ДА – Смолян, Фонд 63К, оп. 2, а. е. 1, л. 134

По онова време в държавата е властвал така наречения „култ към личността“, а министър-председателят Вълко Червенков налага Сталинистки стил на ръководство на тоталитарния режим в страната. Пример за този стил, който е бил прилаган на местно ниво, е отразен в писмо от 10 април 1956 г. до Министерството на народната просвета (Организационно педагогически отдел в гр. София) и копие до ОНСДТ (Окръжен народен съвет на депутатите на трудещите се) (отдел „Просвета”) гр. Смолян. В него свещениците Петър Станчев и Михаил Михайлов от Устово застават в защита на единадесет ученици и техните родители, които са взели участие в Богоявленски водосвет на 19 януари 1956 г. Заради това свое участие и въпреки че децата са били освободени от сутрешни учебни занятия, родителите им са били викани в дирекцията и тормозени поединично от директора на училището Пенчев. В писмото са посочени поименно имената на децата, които са участвали в празника Богоявление (Йордановден). Двамата отци протестират срещу накърнените религиозни чувства на техните енориаши и също така споменават, че според тях в прогимназията „*е пуснал корени култа към личността и вредните методи на работа*.“[16]

Като председател на църковното настоятелство на църквата „Св. Никола“ в Устово през 1955 г. свещ. Петър Станчев е бил натоварен да представлява настоятелството пред всички съдебни и административни власти на тогавашната Народна република България, да упълномощава адвокат и да договаря заплащането му при воденето на дела за запазване на имотните интереси на храма, да завежда искове пред съдилища, както и при исковете, които трети лица водят срещу храма. От това пълномощно личи с какво огромно доверие и уважение се е ползвал свещ. Петър Станчев пред членовете на настоятелството, както и с каква неуморност и отдаденост е вършил делата си – както духовните, така и светските.[17]

През същата 1955 година на 24 и 25 септември Смолянската духовна околия е посетена от Българския патриарх Кирил. Той е посрещнат първо в град Смолян, след това в село Райково и накрая посещава храм „Св. Никола“ в Устово, където е посрещнат от „*море от народ*“ и е приветстван от енорийския свещеник Петър Станчев, а свещ. Михаил Димитров [Михайлов] го приветства от името на Градския комитет за защита на мира. Посещението е отразено в брой 40 на „Църковен вестник“ от 22 октомври 1955 година, автор на статията е протойерей Иван Василев Пантелеев.

Свещ. Петър Станчев често се е обръщал към патриарх Кирил по различни проблемни въпроси, за да търси неговата подкрепа и съдействие. Би могло да се каже, че той е негов духовен наставник, тъй като свещ. Петър Станчев е въведен в дяконство именно от патриарх Кирил, когато е изпълнявал длъжността Пловдивски митрополит. Писмата до Владиката завършват с почтителното обръщение: „*Целувам Св. Десница на Ваше Светейшество и оставам Вам Во Христе духовно чадо. На църковното настоятелство председател: свещ. П. Станчев.”*

По много въпроси отец Петър Станчев е проявявал настоятелност и с течение на много години е изпращал писма с надеждата определени проблеми да бъдат разрешени.

---

[16]ДА – Смолян, Фонд 63К оп. 2, а. е. 1, л. 150

[17]ДА – Смолян, Фонд 63Коп. 2, а. е. 1, л. 141.

В писмо от 1 януари 1960 година до председателя на Градския народен съвет в Устово, от името на църковното настоятелство и на цялата енория той поставя въпроса за гробищата на града, защото, както се споменава в писмото *„досегашните гробища са в безредие, запълнени са и почти няма свободно място за повече гробове, нито път за гробищата.“* Много деликатно се отбягва темата за религиозната страна на въпроса, като се споменава, че изискването за подреденост, достатъчно място и достъпност до гробищния парк *„се основава на самата разумна човешка природа, на правата на гражданите и на техните традиции да погребват своите мъртъвци с известни почести и приличие. Този ред и практика се налагат още от социално, здравно, естетично и др. съображения. Не напразно се говори и съди за културата на даден народ или населено място и от уредбата на неговите гробища.“* По-нататък се цитират молби от 1953 и 1958 година, които са останали без резултат. Църковното настоятелство не се отказва от исканията си, напротив, счита за свой дълг *„към тези хора, ставайки верни тълкуватели на техните нужди, болка и възмущение от този безпорядък.“*[18]

В писмо от 30 април 1970 г., адресирано да началника на Районното управление на МВР с копие до Архиерейския наместник – гр. Смолян, се споменава за вандалска проява в гробищния параклис „Св. Петка”. В него са нахлули неизвестни лица и е откраднато старинно евангелие и икона „Възкресение Христово“. В молбата си свещ. Петър Станчев пише, че: „*…църквата при гробищата, именувана „Св. Петка” не е обикновен параклис, а същински обзаведен храм и се поддържа добре, понеже в нея се извършва богослужение, опело на мъртъвци, оставят се понякога до погребението странници, починали в болницата и пр…Тъй че, запазването й от пакостници е много важно и необходимо*.”[19]

Свещ. Петър Станчев има съществен принос и заслуги за възстановяването на храм „Св. св. ап. Петър Павел“ в село Бостина заедно с членовете на настоятелството Стою Г. Стойков, Димитър Лазаров Костов, Христо Георгиев Шукеров и Мария Г. Шукерова. Основни факти за събитията по повреждането на църквата и нейното ремонтиране откриваме в някои архивни документи от Фонд 136К на Архиерейско наместничество – Смолян (1872-), който се съхранява в Държавен архив – Смолян, както и в препис на „Летописна книга на църквата „Св. св. Петър и Павел” – с. Бостина, Смолянски окръг“ от архивите на Регионален исторически музей „Стою Шишков” – гр. Смолян (ТА, а.е. 497, л. 37-39).

През месец ноември 1961 г. при разширяване на пътя Устово – Пловдив теренът на храма е подкопан от трудовите войски и той се пропуква и пропада почти наполовина в източната част, като е засегнат и св. Престол. На 27 ноември същата година е изпратено писмо от името на църковното настоятелство, подписано от отец. Петър, до Окръжния народен съвет (отдел „Благоустройство и архитектура“), с копия до Пловдивската митрополия, Смолянското архиерейско наместничество и командира на Трудовото поделение. В писмото подробно е описан случаят, при който при изкопни

[18]ДА – Смолян, Фонд 63К оп. 2, а. е. 2, л. 148.

[19] ДА – Смолян, Фонд 63К, оп. 3, а. е. 1, л. 1.

работи за подпорна стена става свличане на земни маси, които повличат и църквата. Тя става необитаема и не би могла да се използва за религиозните нужди на хората. Изразява се отношението на жителите на селото към случилото се, които *„съжаляват, защото се руши тяхната светиня, богатство, една столетна сграда, с богата архитектура и украса, който храм бе и ремонтиран отчасти през миналата 1960 година. Този храм, поради старината си и ценните архитектурни сводове, колони и иконостас бе обявен също за паметник на народната култура.”*

Отец Петър Станчев настоява в кратък срок да се състави комисия от специалисти - техници, инженери, архитекти и строители, които да огледат на място нанесените щети и да съставят съответния протокол. Църковното настоятелство желае да поеме пътните и дневни разходи на споменатата комисия. [20]

Такава комисия е сформирана и тя оценява щетите на стойност 11 282 лв., които са необходими за заздравяване и възстановяване на причинените вреди. Тази сума е трябвало да бъде изплатена от Главното управление на пътищата. В началото на 1963 година средствата все още не са осигурени и дори се взема решение за цялостното събаряне на храма, на което се противопоставя патриарх Кирил в качеството си на председател на св. Синод. Това става благодарение на настоятелните писма и молби от страна на свещ. Петър Станчев и църковното настоятелство. Те са адресирани до Св. Синод и патриарх Кирил, Пловдивската митрополия и Архиерейското наместничество в гр. Смолян. В тях се търси съдействие за осигуряване на парите за започване на възстановяването на храма и недопускането на неговото разрушаване. Смолянският архиерейски наместник протойерей Иван В. Пантелеев заедно със свещ. Петър Ст. Станчев са направили обстойна проверка в местните органи на властта, като Окръжен народен съвет, Градски народен съвет, Окръжно управление на пътищата, Окръжния комитет на БКП (Българската комунистическа партия) и други и са установили, че няма пречки от тяхна страна по въпроса за осигуряването на споменатата сума.[21]

В писмо от 4 август 1963 г. свещ. Петър Станчев настоятелно моли патриарх Кирил да се застъпи за опазването на църквата. Той е силно разтревожен, тъй като Градският народен съвет планува да събори сградата за сметка на църковното настоятелство. В писмото той пише: „*Цялото население реагира срещу такова похищение на светинята му и дава всестранната си подкрепа за нейното спасяване. За сега, организацията на Отечествения фронт в селото изпрати писмо до ГНС [Градски народен съвет] Смолян и Главното управление на пътищата – София, с искане възстановяване на църквата. Синовно молим, Ваше Светейшество, дейната Ваша намеса, за предотвратяване на нежелани и горчиви последствия.” [22]*

Работата по възстановяването на църквата започва на 1 август 1964 година. Строителството се извършва от „СИНСТРО” с отговорник техник Аспарух Тютюнджиев. Тези дейности са съпроводени с редица трудности – липса на текущ

[20]ДА – Смолян, Фонд 136К, оп.7, а. е. 7, л. 116.

[21]ДА – Смолян, Фонд 136К, оп.5, а. е. 7, л. 138.

[22]ДА – Смолян, Фонд 136К, оп. 5, а. е. 7, л. 92.

контрол за работата на строителите, изливане на бетонните сводове, без да бъде покрит храма, застудяване и слаб цимент, който започва да се пука и това налага ново изливане на цимент, недостиг на средства и др. Поради което отец Петър Станчев и членовете на настоятелството отново се обръщат за съдействие към патриарх Кирил, също и в качеството му на наместник на Пловдивския вакантен митрополитски престол.[23]

След 5-годишно „ходене по мъките" и със застъпничеството на патриарх Кирил храмът окончателно е възстановен през 1966 година. Средствата за ремонта са събрани както следва: от Трудови войски, които са осъдени и възстановяват 8000 лева, Пловдивската митрополия предоставя 9000 лв., събрани дарения: от село Бостина – 400 лева, а също от Устово, от селата Момчиловци, Соколовци и Писаница, от гр. Чепеларе, гр. Девин и др., които в натура дариват помощи на стойност 940 лв.

На 9 октомври същата година храмът отново е осветен от Негово Преосвещенство Стобийския епископ Варлаам, тогава викарий на Пловдивския митрополит. На празника присъстват много вярващи, дошли от различни села и градове. В богослужението са взели участие 17 свещеници, измежду които Смолянският архиерейски наместник – ставрофорен иконом Иван Василев Пантелеев, Пазарджишкият архиерейски наместник – Борис Харалампиев, свещеници от Пловдив, Чепеларе и Смолянска духовна околия. В св. Литургия участва и дамският хор от гр. Чепеларе под ръководството на презвитера Вярка В. Шокова. Тържеството е отразено в „Църковен вестник, бр. 1-2 от 1 ян. 1967, а също в бр. 19 от 1 юли 1967 година. На 3 април 1968 г. храмът неофициално е посетен от Негово Светейшество патриарх Кирил, Неврокопският митрополит Пимен, Великотърновският митрополит Стефан и Стобийският епископ Варлаам. [24]

Заради своя примерен живот и плодоносно служение, по решение на Св. Синод на Българската православна църква, отец Петър Станчев заедно с отец Михаил Михайлов и други свещеници, са отличени с офикията (отличието) „протойерей" (т. е. старши свещеник) от Стобийския епископ Варлаам на 22 май 1964 година (празника Летен Никулден) в църквата „Св. Никола" – Устово.

Свещ. Петър Станчев се заема с още едно изключително важно дело – цялостното изографисване на храм „Св. Никола" в Устово. За първи път идеята е споделена с патриарх Кирил и Смолянския архиерейски наместник в писмо, което е изпратено на 7 юли 1964 г. По онова време съществуват отделни образи от 1914 г., които са главно по свода на храма и не представляват живописна ценност. В обръщението към патриарх Кирил пише: *„Молим ходатайството Ви пред „Института за паметници на културата" – София, да ни се разреши изографисването на храма. Надяваме се на благоприятно разрешение на въпроса, тъй като само преди една седмица мина комисия по паметниците, начело с директора на института Пею Бербенлиев и след разглеждане храма, лично от него получихме*

[23] ДА – Смолян, Фонд 136К, оп. 5, а. е. 7, л. 9.

[24] РИМ „Стою Шишков" – гр. Смолян, ТА, а.е. 497, л. 37-39.

уверения за такова разрешение. Молим да се побърза с искането разрешението, докато впечатленията са още много ясни".[25]

В Държавен архив - Смолян е запазен протокол от заседанието на църковното настоятелство, проведено на 30 юни 1966 година, на което присъстват председателят протойерей Петър Станчев и членовете Райчо Тодоров Андреев, Георги Иванов Солинаджиев и Дечо Стоянов Стояновски. Основна точка в дневния ред е вземането на решение за изографисването на храма, като за тази цел да се използват наличните парични средства на църквата – икономии от предишната години. Получено е и необходимото разрешение от Комитета за паметниците на културата – София. Избран е художествен колектив, а свещ. Петър Станчев е упълномощен да подпише договор с изпълнителите от името на настоятелството.[26]

Следва избор на творчески колектив между три предоставени предложения след като художниците идват на място в църквата и я скицират. Договорът е скрючен на 3 февруари 1967 г. и утвърден от Пловдивския епархийски съвет на 28 март 1967 г. Художниците, които изографисват храма, са Карл Йорданов и Господин Георгиев от София, Петър Джамджиев от гр. Пловдив и Георги Белостойнов от гр. Самоков. Те трябва да извършат цялосната благоукраса на храма „Св. Николай Чудотворец" в кв. Устово, гр. Смолян, за сумата от 6 800 лв., като срокът за завършването на стенописите е 31 декември 1967 г. Подробно са описани всички планувани дейности и стойността им. Предвидено е живописта и декорацията в храма да бъдат издържани в български църковен стил, като се имат предвид старите стенописи. Договорът е подписан от свещ. Петър Станчев, от отговорника на художествения колектив и от художниците.[27]

Това отново затвърждава факта, че отец Петър Станчев се е ползвал с пълно доверие от страна на енориашите и от висше стоящите по отношение на финансови и всякакви други въпроси. Той е поемал редица важни отговорности и задачи извън църковното служение.

Иконостасът и владишкият трон в храма „Св. Никола" са резбовани в София от майстор Петър Кушлев през 1990 г.[28]

През 1992 г., в първите години на демократичните промени в България, будни граждани от Устово подемат идеята за увековечаване личността на Йеромонах Григорий, като му бъде издигнат паметник. Тази инициатива е подкрепена от трима свещеници - Петър Станчев, Михаил Михайлов и Константин Канев, които са съпредседатели на инициативния комитет. Те считат за свой дълг да окажат морална и материална помощ на инициаторите в тази благородна и родолюбива цел. На заседание на църковното настоятелство при храма „Св. Николай Чудотворец" на 23 октомври 1992 г. се взема решение да бъде дарена сумата от 10 000 лв. от финансите на храма за

[25] ДА – Смолян, Фонд 63К, оп. 2, а. е. 3, л. 47.

[26] ДА – Смолян, Фонд 63К, оп. 3, а. е. 7, л. 4.

[27] ДА – Смолян, Фонд 63К, оп. 3, а. е. 7, л. 18.

[28] **Шукеров,** Петър и др.Земята гледа небето : Хора и православни храмове в Средните Родопи / Петър Шукеров, Иван Патев, Димитър Михайлов ; Ред. Теодора Карамелска ; Снимки Иван Патев, Петър Шукеров, Антон Кацаров. - София : Св. Климент Охридски, 2015, с. 26

създаването на монумента. Обмисля се идеята той да бъде издигнат на предната лицева ограда на храма поради факта, че Йеромонах Григорий е бил пръв свещеник в него след построяването му през 1836 г. (през настоящата 2026 г. се навършват 190 г. от изграждането му).[29]

Богоявление в Устово с двамата свещеници Петър Станчев и Михаил Михайлов, 06.01.1995 г. Държавен архив – Смолян, Фонд 1534, оп. 1, а. е. 118, л. 71.

По този повод на 1 ноември 1992 г. е издаден единичен вестник от инициативния комитет, посветен на поп Глигорко, в който е публикувана статията на протойерей Петър Станчев със заглавие „Йеромонах Григорий – първи пастир на храм „Св. Никола".

Паметникът е открит и осветен в двора на църквата през м. ноември 2000 година по повод 200-годишнината на родопския будител Йеромонах Григорий. Бронзовата фигура е дело на скулптора Костадин Камбарев, висока е 2,80 м и тежи 700 кг. Освещаването се извършва от архиерейския наместник Михаил Михайлов и свещеник Петър Станчев. Слово произнася председателя на инициативния комитет Христо Гиневски.[30]

На 86 годишна възраст след кратко боледуване ставрофорен свещеноиконом Петър Станчев се представя в Господа на 19 октомври 2002 г. В брой № 20 от 1-15 ноем. 2002 г. на „Църковен вестник" пише за него: „*Със силна вяра в Бога, с любов към Бога и ближния той 62 години свещенодейства, ръководи и учи своите пасоми - 12 години в Момчилград и 50 години в Смолян. Опелото бе извършено в храм „Св. Николай" в Смолян от ставр. иконом Михаил Михайлов – архиерейски наместник в Смолян в съслужение с 11 свещеници от Смолянска духовна околия*". Вечният му дом е

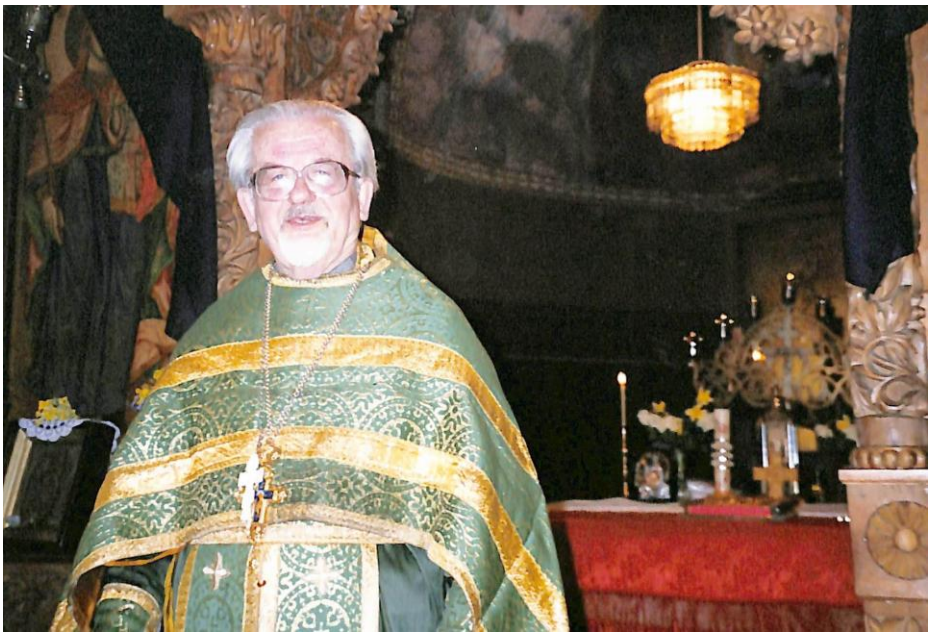
[29] ДА – Смолян, Фонд 136К, оп. 5, а. е. 12, л. 1.

[30] **Откриха** паметник на свещеник. // *Родопски вести* (Смолян), № 48, 27 ноем. 2000.

в двора на църквата в Устово, в която преминава по-голямата част от служението му и за която се грижи всеотдайно и неуморно.

Двете дъщери на отец Петър Станчев наследяват неговата музикалност. По-голямата – Дора пеела в църковния хор, което не се допускало по онова време за ученици. Хористите обичайно били възрасни хора, на които не можело да се навреди. Църковното пеене й създавало пречки по-късно при продължаване на образованието, но все пак тя успяла да завърши педагогика в София и практикувала учителската професия в Смолян и Пазарджик, като ръководела и ученическия хор. По-малката дъщеря Венета завършила Райковската гимназия и Учителския институт в гр. Смолян и също се отдала на учителската професия. В периода 1985-2005 г. е преподавател по музика в СОУ „Св. св. Кирил и Методий" в Смолян. Дора и Венета се омъжват за лекари.

Свещеник Петър Станчев и презвитера Мария са наследени от двама внуци, една внучка, четирима правнуци и две правнучки. Неговата внучка Мария, която носи името на презвитера Мария Станчева, е запазила прекрасни спомени от ваканциите, прекарани в Устово, където се е радвала на вниманието на своите баба и дядо. Спомня си за люлката, вързана от отец Петър на големия орех в двора на църквата, на която се е люлеела и за вкусния сладолед, с който той я е възнаграждавал, когато изпълнела негова заръка – едно детство изпълнено с любов и грижа.

Отец Петър Станчев в служение, 2000 г. Личен архив на наследниците.

Личността и делата на отец Петър Станчев пораждат чувства на възхищение и почит. До края на земните си дни той остава смирен и отдаден Божи служител, но и прави всичко по силите си да запази православната вяра.

Статията е резултат от изпълнението на проект BG16RFPR002-1.014-0011 „Устойчиво развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“, финансиран по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № BG16RFPR002-1.014 „Устойчиво развитие на Центрове за върхови постижения и Центрове за компетентност, в т.ч. и на конкретни инфраструктури или техни обединения от Национална пътна карта за научна инфраструктура.

The article is a result of the implementation of project BG16RFPR002-1.014-0011 Sustainable Development of the Center of Excellence "Heritage BG," funded under the grant aid procedure BG16RFPR002-1.014 "Sustainable Development of Centers of Excellence and Centers of Competence, Including Specific Infrastructures or Their Associations from the National Roadmap for Scientific Infrastructure".

Съфинансирано от Европейския съюз

ПРОГРАМА НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ, ИНОВАЦИИ И ДИГИТАЛИЗАЦИЯ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНА ТРАНСФОРМАЦИЯ